

NECESITATEA UNUI CONCORDAT DUPĂ 1918

Primul război mondial s-a încheiat cu victorie și pentru România; au fost readuse, după mai multe secole, vechile noastre pământuri strămoșești, realizându-se visul românilor de pretutindeni: Unirea cea Mare. Odată cu aceste teritorii ne-au venit însă și alte neamuri, fiecare cu viața lor proprie, cu religia și cultura lor. În noile condiții statul român cerea acestor neamuri, aflate de astă dată în minoritate, să se adapteze noilor legi, iar ele cereau să li se acorde o cât mai mare autonomie, de cele mai multe ori incompatibilă cu interesele statului unitar național român, aflate de altfel și în Constituția din 1923.

Astfel s-au născut noi probleme; unele s-au rezolvat ori erau în curs de rezolvare. Una din acestea, anume problema catolicismului din România, își găsea rezolvarea mai greu. Existau agitații ale catolicilor, de orice neam,¹ care credeau că problema catolică în România putea fi rezolvată prin încheierea unui concordat. Unirea din 1918, revenirea Transilvaniei alături de Vechiul Regat a creat pentru guvernul de la București aceste probleme de natură religioasă, ce implicau necesitatea reglementării raporturilor cu Sf. Scaun. În acest scop la 20 iulie 1920 au fost numiți concomitent Dem. Pennescu, ca ambasador al României la Vatican și primul Nunțiu Papal la București, în persoana Mons. Francesco Marmaggi, ajuns la București la 17 octombrie 1920².

Instituirea unor reprezentanțe diplomatice la București și la Vatican, precum și crearea Arhiepiscopiei la București, a fost considerată de către I. Dumitru-Snagov drept "un act de mare autoritate, acreditând România în diplomația europeană,³ a dus la slăbirea activității revizioniste, de care nu erau străini chiar unii ierarhi"⁴.

Oportunitatea încheierii unui concordat între guvernul român și Vatican pornește de la situația anterioară anului 1918,⁵ când catolicismul, ca religie oficială, se bucura de o serie de privilegii majore în dauna ortodoxismului, ce deținea o superioritate absolută în ciuda statisticilor oficiale, care reducea doar, această majoritate. Amintim în acest sens că unirea religioasă de la 1700 a fost considerată la Budapesta ca o modalitate de "încadrare a Bisericii greco-catolice române în Biserica romano-catolică maghiară"⁶, actul de la 1700 fiind apreciat ca măsură urmată "spre marele folos al ideii de stat maghiar"⁷.

Problema confesională nu este o simplă problemă religioasă, cum greșit socotesc unii judecători grăbiți: ea este o problemă eminamente națională, mai mult chiar o problemă de stat. Biserica catolică din vechea Ungarie n-a fost nici o operă a Romei, nici a poporului maghiar; ea n-a apărut din tendințele creștine ale Sf. Scaun, nici din conștiința religioasă a poporului ci din necesitate politică. Conducătorii maghiarilor au înțeles că acest popor numai așa se va putea menține în locurile pe care le-au ocupat, dacă va renunța la cultura sa asiatică și se va acomoda la cultura acestor locuri, îmbrățișând împreună obiceiurile de aici și religia creștină⁸. Regele a pus în fruntea bisericii oameni din rangul nobilimii, care prin însași situația lor să poată influența în sens favorabil procesul încreștinării; pe de altă parte a sprijinit cu tot felul

¹ Pentru a înțelege rolul partidelor confesionale, precum și misiunea pe care ar fi putut-o reprezenta Partidul Național Român, în România Mare, vezi P.P. Negulescu, *Partide confesionale*, București, Ed. Garamond, f.a.

² I. Dumitru-Snagov, *România în diplomația Vaticanului 1939-1944*, Ed. Garamond, 1991, București, p.44.

³ Arh. M.A.E., Fond Roma-Vatican, vol. 64, f.8, tel. nr. 8127/15 feb. 1923 semnată Pennescu, către M.A.E. și rap. nr. 230/17 mai 1923 semnat Pennescu, către ministrul de externe I.G. Luca; I.D. Snagov se referă la mons. Glattfelder ce a fost transferat în 1923 datorită activității sale revizioniste de la Timișoara în Ungaria.

⁴ I.Dumitru-Snagov, *op.cit.*, p.45.

⁵ Pentru a înțelege întreaga chestiune legată de acțiunea catolicismului înainte și după 1918, rog pe cititor să citească lucrarea (document), semnată Onisifor Ghibu, *Acțiunea catolicismului unguresc și a Sf. Scaun în România întregită*, Cluj, 1934, fiind de fapt un *Raport către Regele Carol II* într-un tiraj de 25 exemplare.

⁶ O.Ghibu, *Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea românilor din Transilvania*, Cluj, 1940, p. 13.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Idem, *Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a statului român*, Cluj, 1924, p. 23.

de privilegii și beneficii materiale pe cei ce se angajau la păstoria sufletelor atât de greu de păstorit⁹.

În Ungaria, ca și-n Rusia, șeful statului era și conducător religios, cu deosebire că pentru aceasta din urmă era unul singur, în timp ce Ungaria mai recunoștea într-o anumită măsură și pe Papa de la Roma. În realitate, biserica catolică din Ungaria avea ca patron suprem pe regele ungar, cu titlul de "rege apostolic", onoare pe care nici un alt laic nu a mai purtat-o în alte țări. Drepturile regelui maghiar asupra bisericii catolice au fost și au rămas până la sfârșit excepțional de mari¹⁰. În aceste condiții biserica romano-catolică reprezenta în Transilvania o forță cu atât mai mare, cu cât în trecut ea a fost sprijinită și de papalitate și de regalitatea ungară, în condiții nemaîntâlnite în nici o altă țară. Biserica catolică din Ungaria nu reprezenta numai tradiționala ofensivă religioasă a catolicismului spre Orient ci și ofensiva națională maghiară față de națiunile nemaghiare. După Marea Unire de la 1918, lucrurile s-au schimbat, națiunea maghiară a fost readusă la rolul ei firesc potrivit cu numărul ei și aptitudinile ei. Același lucru trebuia să se întâmple și cu catolicismul unguresc¹¹. În noile împrejurări între guvernul român și biserica catolică din România trebuia să intervină un document care să clarifice toate problemele rezultate din transferarea drepturilor și obligațiilor fostului Regat ungar asupra Regatului României¹².

În privința situației administrative apăreau o serie de neclarități legate de numărul parohiilor catolice din România, precum și jurisdicția lor; în aceste circumstanțe Sf. Scaun, lua măsuri unilaterale în ceea ce privește unele parohii din România. Astfel, la 25 iunie 1921, au fost transferate parohiile latine, din jurisdicția de Tiraspol în cea din Iași, implantându-le în organizația ecleziastică unitară a bisericii catolice din România¹³.

De asemenea, pentru Bucovina guvernul român nu mai era "în situația de a admite ca cetățenii români să fie supuși jurisdicției episcopilor străini"¹⁴. Este cazul arhiepiscopului din Lemberg (părintele Steinbach) care până la 1926 - când survine moartea sa - avea sub jurisdicție credincioșii din Bucovina, adică din afara Poloniei¹⁵. În această situație, Vasile Goldiș (Ministrul Cultelor) cerea ambasadorului român la Vatican să intervină pe lângă Sf. Scaun "ca acesta să ia măsurile convenite ca romano-catolicii din Bucovina să fie supuși în felul pe care-l va crede de cuviință, jurisdicției unui episcop din țară"¹⁶.

Însă atitudinea Sf. Scaun a fost cu totul opusă cererii ministrului cultelor român "însărcinând cu păstoria supușilor români pe un episcop din altă țară" (Polonia), care în cele din urmă a fost nevoit "să însărcineze un cleric din Bucovina cu conducerea parohiilor"¹⁷. În aceste condiții guvernul român atenționa Sf. Scaun că "nu este în măsură să admită ca supușii de rit catolic să fie păstoriți de către un administrator apostolic din altă țară, atunci când în România se găsesc preoți catolici, supuși români, în număr suficient, care ar putea îndeplini această sarcină"¹⁸.

Privitor la succesiunea episcopilor catolici la conducerea unor dioceze, într-un articol¹⁹ ce prelua știri din presa maghiară, se amintea despre asigurările formale, date de secretarul de stat al Sf. Scaun

⁹ *Ibidem*, p.25.

¹⁰ *Ibidem*, p.26.

¹¹ *Ibidem*, p.14.

¹² Între drepturile cerute de guvernul de la București intrau și cele legate de Patronatul Suprem al Regelui României asupra bisericii catolice. Pentru a înțelege această tematică vezi lucrările semnate de Lazăr Iacob, *Natura juridică a Patronatului Suprem și drepturile suverane ale Statului român*, Cluj, 1938 și cea a lui Gheorghe Ciuhandu, *Patronatul ecleziastic ungar în raport cu drepturile Statului român*, 1925, Arad; înainte de 1918 drepturile deținute de regii maghiari au aparținut statului maghiar, adică au fost deținute de guvernul de la Budapesta. După 1918 patronatul statului maghiar trebuia să fie recunoscut Regelui Ferdinand I Întregitorul.

¹³ I.Dumitru-Snagov, *op.cit.*, p. 45.

¹⁴ Arh. M.A.E., Fond Roma, vol 19 bis (nenumerotat), nota nr. 49206/19 nov. 1926 semnată ministrul cultelor Vasile Goldiș.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Arh. M.A.E., Fond Roma, vol. 19 bis, tel. nr. 16820/6 iul. 1927 către Legația României la Vatican.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Cuvântul*, 24 nov. 1926, p. 1.

ministrului român la Vatican, că știrea privind numirea mons. Hirschler și Antal "ca credincioși cu drept de succesiune la scaunele episcopilor Majlath și Bornemisza (titulari ai posturilor în discuție) este lipsită de temei"²⁰. După apariția acestui articol ministrul român la Vatican, trimite o serie de telegrame, către București, prin care se raporta poziția Sf. Scaun și în același timp ce măsuri trebuiau luate de către guvernul de la București²¹.

O altă organizație catolică care ridica probleme serioase pentru România era Statusul romano-catolic ardelean. Acesta a fost definit de unii autori, drept "o organizație catolică maghiară cu caracter mai mult laic, care vreme de patru secole și-a revendicat drepturi de proprietate și administrare a unor imense bunuri de pe teritoriul Ardealului"²².

Dupa 1918, Statusul romano-catolic ardelean "profitând - după cum spunea Onisifor Ghibu - de împrejurarea că între români nu este nimeni care să fi cunoscut temeinic situația lui de drept și de fapt și-a aranjat singur situația așa cum i-a plăcut"²³. Specialiștii²⁴ care s-au ocupat de problema Statusului romano-catolic au demonstrat²⁵ că la 1 Decembrie 1918, acesta "ajungând în cadrele statului român, se află într-o situație juridică tot în afară de lege"²⁶.

Chestiunea Ordinelor călugărești catolice se înscria și ea în linia conturată mai sus. Simion Gocan (un cunoscător al problemei) punea întrebarea: "Pot să existe în România Ordine călugărești neromâne?"²⁷

El explica de ce a pus această întrebare:

a) în Transilvania existau numai ordine călugărești ungurești (de origine franceză, germană, spaniolă etc.);

b) aceste ordine călugărești erau considerate ca persoane juridice cu drepturi stabilite în legile țării;

c) limba oficială folosită era maghiara, nu cea a statelor în care se stabilesc;

d) chiar fiind de origine internațională, membrii acestor ordine, în majoritatea cazurilor slujeau interesele statelor în care se aflau, mai puțin România²⁸.

Prin urmare era firesc ca statul să stabilească printr-o lege raportul care trebuia să existe între el și ordinele călugărești și apoi să ceară, prin acea lege, ca aceste ordine "să-i fie lui și numai lui și în nici un caz unui alt stat"²⁹. În altă ordine de idei, ancheta făcută de Spiru Haret "a dovedit că planul de învățământ și întreaga activitate internă a acestor școli trebuie supus unui strict control din punct de vedere patriotic și național"³⁰.

Dacă cele de mai sus sunt câteva motive care impuneau și cereau semnarea concordatului cu Papa, au existat și alte opinii, îndreptățite, care susțineau inutilitatea semnării concordatului³¹. Miron Cristea (Mitropolitul primat) amintea în 1921, că "chestiunea concordatelor (...) cele încheiate în veacurile din

²⁰ Numirea protopopului Hirschler în postul de adjunct cu posibilitatea de succesiune, a episcopului Majlath, a rămas în discuție și după semnarea Concordatului (1927), deoarece guvernul român avea rezerve serioase asupra lui Hirschler, implicat în numeroase acțiuni revizioniste împotriva statului român. (Arh. M.A.E., Fond Roma, vol. 19 bis, rap. 552/9 nov. 1931).

²¹ Ibidem, tel. 278/22 sept. 1926 semnată Pennescu către M.A.E.; tel. 358/22 dec. 1926 semnată Pennescu către M.A.E.

²² Valeriu Anania, *Pro memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992, p. 64.

²³ Onisifor Ghibu, *op.cit.*, p.250.

²⁴ Vezi: L. Oanea, *România și statusul romano-catolic unguresc din Transilvania*, Ed. Lupta, București, 1932; Vitold Baroni, A. Ostrogovich, *Statul romano-catolic și acordul de la Roma în fața justiției*, Ed. Ardealul, Cluj, 1933; O. Victor, *Situația juridică a statului romano-catolic ardelean și fondurile administrate de el*, Ed. Ardealul, Cluj, 1934; O. Ghibu, *Un anacronism și o sfidare: statul romano-catolic ardelean*, Ed. Ardealul, Cluj, 1931.

²⁵ Înainte de 1918, Statusul romano-catolic ardelean nu era o organizație recunoscută de legile statului maghiar ci **dimpotrivă** "statusul romano-catolic era o organizație provizorie tolerată de stat" (Victor Onișor, *op.cit.*, p.7).

²⁶ Victor Onișor, *op.cit.*, p.7.

²⁷ Simion Gocan, *Câteva cuvinte asupra ordinelor călugărești*, Editura revistei *Legea Românească*, Oradea, 1935, p.2.

²⁸ *Ibidem*, p.5.

²⁹ *Ibidem*, p.46.

³⁰ Miron Cristea, *România și Vaticanul*, București, 1921, p.7.

³¹ R. Căndea, *Concordate*, Cernăuți, 1921, p.44.

urmă, a fost o chestiune din cele mai neplăcute chiar în țările catolice, unde ambele părți erau catolice"³². Astfel, "dacă au fost îngrijorate țări catolice (...) dacă țări aproape catolice", ori "dacă țări și mai curat catolice ca Bavaria sau hipercatolica Austrie" au realizat concordate care apoi au fost denunțate, ce finalitate ar avea un astfel de act pentru o țară ortoxă?³³

Opinia lui Miron Cristea nu era de trecut cu vederea, dar interese superioare de stat impuneau ca România să aibă relații și cu Sf. Scaun, o putere diplomatică cu reale influențe în lumea catolică.

În concluzie putem afirma că din cele spuse mai sus, chestiuni care atingeau nu numai domeniul religios, dar și pe cel al suveranității statului român, putem desprinde câteva trăsături ce justificau oportunitatea unui document care să reglementeze statutul bisericii catolice și relațiile statului român cu Vaticanul, document care se alătura instrumentelor necesare întăririi pe plan internațional a imaginii Regatului Român. Asemenea contracte se înscriau în practica internațională privind relațiile cu Vaticanul, deoarece pentru statele și teritoriile care au format fostul imperiu multinațional, cel Austro-Ungar, această necesitate era dictată și de situația privilegiată a catolicismului înainte de 1918, situație modificată în componentele esențiale după această dată.

VALENTIN DRĂGAN
Universitatea "Ovidius"
Constanța

THE NECESSITY OF A CONCORDAT AFTER 1918

SUMMARY

When the World War One ended the issue of concluding an agreement with the Holy Seat was set in Romania.

There were problems which made this document necessary, but at the same time there were authorized opinions who opposed the concluding of this document.

Eventually, the Concordat was signed in 1927, but its putting into practice brought about arguments for and against.

³² Miron Cristea, *op.cit.*, p.14.

³³ *Ibidem*, p.15-17.